

Των
ΑΝΓΗΣ ΚΩΣΚΙΝΑ
Δρος Νομικής - Επιστημονικής
Συνεργάτιδας στο Εθνικό
Αστυνομικό Αθηνών (ΕΑΑ)
και Καθηγήτριας Νομικής στο
Κολέγιο ΙαΕΦ Πανεπιστήμιο
Paris 13 - Sorbonne Paris Nord

και **ΑΝΤΩΝΗ ΑΓΓΕΛΑΚΗ**
Επικουρου Καθηγητή,
Τμήματος Πολιτικής
Επιστήμης, Πανεπιστήμιο
Κρήτης

Η σταδιακή στροφή της Ευρώπης προς την επιστήμη και τη (βασική) έρευνα είναι μια επιστροφή στις βασικές αξίες του ορθολογισμού, της ανοχής γνώσης και της συλλογικής προόδου· θυμίζει την εποχή της Αναγέννησης, όπου η Ευρώπη, εμπνευσμένη από τις μεταφράσεις σημαντικών αρχαίων κειμένων, που είχαν διατηρήσει οι Άραβες, ανακάλυψε εκ νέου τον πλούτο της επιστημονικής γνώσης και της κριτικής σκέψης.

ΟΙ ΝΕΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Προς τον Νέο Διαφωτισμό

Στην παγκόσμια σκακιέρα της επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης, η Ευρώπη βρίσκεται – σήμερα – σε μια καθοριστική καμπή. Συγκεκριμένα, για δεκαετίες, η δυτική προσέγγιση στην έρευνα και την ανάπτυξη χαρακτηριζόταν από μια βαθιά διχοτόμηση: ενώ θεωρητικά εξυμνείτο η γνώση, η επιστημονική πολιτική κυβερνήθηκε συχνά, στην πράξη, από βραχυπρόθεσμες οικονομικές και στρατηγικές σκοπιμότητες. Η προτεραιότητα δόθηκε δηλαδή στην εφαρμοσμένη έρευνα καθώς και στην άμεση εμπορική απόδοση, με τη βασική έρευνα και τη θεωρητική αναζήτηση να υποβαθμίζονται και να στερούνται ισχυρής χρηματοδότησης. Αυτό το μοντέλο, ενώ απέφερε, ενδεχομένως, κάποια άμεσα τεχνολογικά οφέλη, υπονόμωσε εν πολλοίς τα θεμέλια της μετελλευόμενης και ριζοσπαστικής καινοτομίας, αφήνοντας την ήπια εκτεθειμένη έναντι συστηματικών προκλήσεων.

Πράγματι, σε αντίθεση με τα ως άνω, χωρίς όπως η Κίνα υιοθετείται μια μακροπρόθεσμη και πολύ πιο συνεκτική στρατηγική. Μέσω φιλόδοξων κρατικών προγραμμάτων, όπως το «Thousand Talents Plan» (που υιοθετείται από τα τέλη του 2000) ή και τα Πενταετή Πλάνα της, η Κίνα επένδυσε μαζικά στην εφαρμοσμένη τεχνολογία αλλά και, πολύ περισσότερο, στη βασική έρευνα. Έτσι, το 14ο Πενταετή Πλάνο (που καλύπτει το διάστημα 2021-2025), για παράδειγμα, προβλέπει συστηματική ετήσια αύξηση των επενδύσεων σε Έρευνα και Ανάπτυξη (Ε.Α.), δίνοντας δε συγκεκριμένη έμφαση στη βασική έρευνα ως πυλώνα για μακροπρόθεσμη τεχνολογική κυριαρχία. Τα αποτελέσματα ήταν εντυπωσιακά: απόλυτα πρωτοπορία σε τομείς όπως ο αριθμός των επιστημονικών δημοσιεύσεων, η βιομηχανικοποίηση τεχνολογίας, η τεχνητή νοημοσύνη και οι κβαντικές τεχνολογίες. Αυτή δε η επιτυχία είναι και το άμεσο και αδιαμφισβήτητο αποτέλεσμα μιας στρατηγικής που αντιλαμβάνεται την ανεξάρτητη επιστημονική γνώση όχι ως πολυτέλεια αλλά ως απαραίτητη προϋπόθεση για την εθνική οικονομική ανάπτυξη και τη γεωπολιτική επιρροή.

Αντιμέτωπη με αυτές τις εξελίξεις, η Ευρώπη δείχνει να αναγνωρίζει σταδιακά (εν πρώτοις σε

κρατικό αλλά και θεσμικό επίπεδο) την ανάγκη για μια ριζική στροφή. Συγκεκριμένα, σημαντικές πρωτοβουλίες, όπως το «Choose Europe for Science», που διαθέτει «υπερ-επιχορηγήσεις» ύψους 500 εκατομμυρίων για την περίοδο 2025–2027, αλλά και η στρατηγική ενίσχυση των deep-tech τεχνολογιών με 1,4 δισ. ευρώ το 2025 (βλ. Reuters, 2025), σηματοδοτούν μια σαφή πλέον πολιτική βούληση να επανεταχθεί η βασική, αδέσμευτη έρευνα στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής στρατηγικής. Επί της ουσίας δε, η σταδιακή αυτή στροφή της Ευρώπης προς την επιστήμη και τη (βασική) έρευνα μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ένας «Νέος Διαφωτισμός» — μια επιστροφή στις βασικές αξίες του ορθολογισμού (και της ορθής οργάνωσης της κοινωνίας και της παραγωγής), της ανοχής της γνώσης και της συλλογικής προόδου— θυμίζει την εποχή της Αναγέννησης, όπου η Ευρώπη, εμπνευσμένη από τις μεταφράσεις σημαντικών αρχαίων κειμένων που είχαν διατηρήσει οι Άραβες, ανακάλυψε εκ νέου τον πλούτο της επιστημονικής γνώσης και της κριτικής σκέψης. Σήμερα, το μάθημα προέχεται από την ανακάλυψη αλλά και την αναγνώριση

της αποτελεσματικότητας ενός διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης, στηριζόμενου συνολικά και κυρίως συστηματικά στη γεννοϊδώρη υποστήριξη της επιστήμης και του ορθολογισμού.

Παράλληλα, σε ατομικό επίπεδο, ένας δεύτερος, εξίσου σημαντικός Νέος Διαφωτισμός εκτυλίσσεται στη βάση της κοινωνίας. Μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ) και των πλατφορμών ψηφιακής δημοσιογραφίας, οι πολίτες αποκτούν άμεση πρόσβαση σε επιστημονικές πληροφορίες – καθώς ειδικοί επιστήμονες, ακαδημαϊκοί και ενήμεροι μείνουν πολίτες μοιράζονται επιστημονικά δεδομένα με το ευρύ κοινό, π.χ. μέσω αναρτήσεων και βίντεο-συμμετέχοντας σε έναν ανοιχτό και ορθολογικό διάλογο που καταφέρνει συχνά να παρακάμψει τα παραδοσιακά μέσα (ή και την παραπληροφόρηση). Με τον τρόπο αυτό, προωθείται (και) η ιδέα ενός διαλόγου νέου τύπου, ανοικτού και ορθολογικού, που αποδεδειγμένα από τα συμβατικά κανάλια ενημέρωσης δημιουργείται δε έτι μια κριτική μάχη πολιτών που εξοικειώνονται με την επιστημονική μέθοδο και τη χρήση δεδομένων για τη λήψη αποφάσεων, αυξάνοντας

την ικανότητα κρίσης τους και την ευαισθητοποίηση τους απέναντι σε ζητήματα δημόσιας σημασίας. Εξάλλου, σε πολλές περιπτώσεις, οι πολίτες συμβάλλουν και οι ίδιοι στον άνω διάλογο, μέσα από τη συγκεντρωτική και δημοκρατική δεδομένων (βλ. π.χ. στις ΗΠΑ, για θέματα περιβάλλοντος), διαμορφώνοντας νέες πρακτικές «επιστημονικών πολιτών». Η δε διαμόρφωση αυτής μιας νέας κοινωνικής δυναμικής είναι καθόλου ικανή να έχει και τις δικές της επιπτώσεις επί της λειτουργίας των θεσμών, όπως στο παρελθόν η οπτική ψάλαγα (όπου η ισότητα και η αλληλεξάρτηση μεταξύ πολέμων - στρατιωτών προώθησαν την ιδέα της αντιστοίχου δημοκρατικής λειτουργίας των θεσμών εν καιρώ ειρήνης και της ισότητας συμμετοχής τους σε αυτούς).

Σήμερα, η διαθεσιμότητα επιστημονικών δεδομένων -μέσω της αξιοποίησης νέων ψηφιακών τεχνολογιών- στο ευρύ κοινό έχει δημιουργήσει ένα νέο, κριτικό προσανατολισμένο κοινό. Οι πολίτες, πλέον και πιο εξοικειωμένοι με την ορθολογική ανάλυση, απαιτούν μεγαλύτερη διαφάνεια και αξιοκρατία στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτή δε η αλλαγή στην κοινωνική συμπεριφορά ενισχύεται από τα αξιοσημείωτα επιτεύγματα εκείνων των χωρών που επένδυσαν σταθερά και συστηματικά στην επιστήμη και την έρευνα.

Η Ευρώπη, λοιπόν, βρίσκεται σήμερα σε ένα σταυροδρόμι. Μπορεί να συνεχίσει με ένα μοντέλο χρηματοδότησης που είναι βαρυστομώδες, ασύμμετρο και υπερ-ελεγχόμενο, με κίνδυνο όμως να μείνει σημαντικά πίσω. Η μπορεί να δεχτεί την πρόκληση του «Νέου Διαφωτισμού»: να επενδύσει ουσιαστικά και μόνιμα στην επιστημονική της ανεξαρτησία, υποστηρίζοντας τη βασική έρευνα και τη θεμελιώδη επιστήμη σε όλους τους τομείς με γενναίοδαρία. Σε έναν κόσμο όπου η «τεχνολογική αυτονομία» είναι συνώνυμη με την εθνική κυριαρχία, αυτή η επιλογή δεν αφορά μόνο την οικονομική ανταγωνιστικότητα, αλλά θα καθορίσει την ίδια τη θέση και τον ρόλο της για τις δεκαετίες που έρχονται. Ο δρόμος προς την επιστημονική υπεροχή ή ξενία σαφώς με την αναγνώριση ότι το μέλλον χτίζεται πάνω στα θεμέλια της αδέσμευτης και ευρείας επιστημονικής γνώσης.